

*Näkökulmia
kansainväliseen
nuorisokirjallisuuden
tutkimukseen*

International Research in Children's Literature

SNI:n 9. tutkijakokouksen puheenvuoroja

*Presentations given at the 9th researcher meeting
of the SNI*

toim./ed. RIITTA KUIVASMÄKI JA LIISA RITANEN

ISBN 951-95959-3-7
ISSN 0358-4968

Tampereen yliopiston Jäljennepalvelu
TAMPERE 1987

SISÄLLYS

CONTENTS

LUKIJALLE	1
TO THE READER	3
OSA I	
NUORISOKIRJALLISUUDEN OPETUS JA TUTKIMUS ERI MAISSA	
PART I	
CHILDREN'S LITERATURE: RESEARCH AND TEACHING IN VARIOUS COUNTRIES	5
Riitta Kuivasmäki	
Nuorisokirjallisuuden tutkimus ja opetus Pohjoismaissa	5
Children's literature research in the Nordic countries	
Irina Tokmakova	
Nuorisokirjallisuuden tutkimus Neuvostoliitossa	23
Children's literature research in the Soviet Union	
Anne Scott MacLeod	
Nuorisokirjallisuuden tutkimus Yhdysvalloissa	33
Children's literature research in the United States	
Denise Escarpit	
Nuorisokirjallisuuden tutkimuksen nykytila ja tulevaisuudennäkymät	49
The state and perspectives of research in children's literature	
Jacques La Mothe	
Nuorisokirjallisuuden opetus; teoreettisia ongelmia ja käytännön ratkaisuja	61
Instruction in youth literature; theoretical problems and practical solutions	
OSA II	
TUTKIMUKSIA JA MENETELMIÄ	
PART II	
STUDIES AND METHODS	73
Zohar Shavit	
Nuorisokirjallisuuden semiotikka - uusia näköaloja	73
Semiotics of children's literature - new horizons	
Dagmar Grenz	
Alitajunnan tukahduttaminen	89
The stifling of the subconscious	
Michelle-Janie Coitit-Godfrey	
Beatrix Potterin kuvitustyöstä	101
The artistic aspects of Beatrix Potter	

OSA III
LIITTEET

PART III	
APPENDIX	131
Ohjelma	133
Programme	134
Dr. Kuldip Kumar Royn kirje Riitta Kuivasmäelle	135
Dr. Kuldip Kumar Roy's letter to Riitta Kuivasmäki	137
Luennoitsijat	139
Osanottajat	139

LUKIJALLE

Tämä julkaisu sisältää Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutin (SNI:n) 9. tutkijakokouksen esitelvät. Tutkijakokous pidettiin Tampereella 3. - 4. lokakuuta 1986, ja siihen otti osaa noin 80 henkeä. Tampereen kaupungin tervehdysten kokoukselle toi apulaiskaupunginjohtaja Kaarina Suonio. Esitelmöijiksi oli saatu kansainvälisen nuorisokirjallisuuden tutkijoiden IRSL:n (International Research Society for Children's Literature) hallituksen jäsenet, jotka olivat saapuneet pitämään kokoustaan Tampereelle. Vain yksi hallituksen jäsenistä puuttui. Tohtori Kuldip Kumar Royn kirje kertoo, mitkä syyt estivät hänen matkansa Suomeen.

Lasten- ja nuorisokirjallisuuden alueella työskentelevät kohtaavat usein mitä monilautuisimpia vaikeuksia, mutta nämä vaikeudet saavat harvoin aikaan yhtä totaalista tuhoa kuin intialaiset monsuunitulvat. Kuitenkin tohtori Royn samoin kuin mukana olleiden tutkijoiden puheenvuorotkin todistavat lujasta uskosta työmme tärkeyteen ja sen tulevaisuuteen.

NÄKÖKULMIA KANSAINVÄLISEEN NUORISOKIRJALLISUUDEN TUTKIMUKSEEN -julkaisun artikkelit on sisällön puolesta ryhmitelty kahteen osaan. Ensimmäisessä tarkastellaan sitä, millainen tilanne vallitsee lasten- ja nuortenkirjallisuuden opetuksessa ja tutkimuksessa eri maissa ja millaisia vaiheita siinä on koettu. Toinen osa on otsikoitu Tutkimuksia ja menetelmiä. Siinä esitellään, mitä mahdollisuuksia semioottinen tutkimusoto tarjoaisi nuorisokirjallisuuden tutkimukselle ja mitä reseptio-tutkimus osoittaa lasten tavasta lukea kirjallisuutta. Viimeisessä artikkelissa analysoidaan rakastetun kuvakirjantekijän Beatrix Potterin taidetta.

By no means does this course claim to eliminate the inherent contradictions in the study of children's literature; nor does it claim to encompass everything that pertains to the subject: missing are the entire oral tradition, traditional stories, legends and songs. Nevertheless we feel that we may hasten the advent of a literature WITH, and AMONG, rather than FOR young people.

OSA II
TUTKIMUKSIA JA MENETELMIÄ
PART II
STUDIES AND METHODS

Zohar Shavit

NUORISOKIRJALLISUUDEN SEMIOTIIKKA - UUSIA NÄKÖALOJA

Kulttuurihistoriasta ja kulttuurimekanismista kiinnostuneille tutkijoille nuorisokirjallisuus tarjoaa erittäin kiehtovan ja mielenkiintoisen tutkimusalueen. Muutamat erinomaiset tutkimukset, joita nuorisokirjallisuudesta on viime vuosina tehty, antavat ainoastaan viitteitä alueen valtavista mahdollisuuksista. Jos kuitenkin avoimesti pohditaan nuorisokirjallisuuden tutkimuksen nykyistä asemaa länsimaissa, päädytään varmaankin sangen masentavaan lopputulokseen.

Voidaan aluksi kysyä, onko akateeminen maailma vähimmässäkään määrin suonut nuorisokirjallisuudelle hyväksyttävän tutkimusalueen asemaa. Lisäksi voidaan kysyä, kuinka moni maa voi Suomen, Ruotsin tai Saksan liittotasavallan tavoin ylpeillä

nuorisokirjallisuuden tutkimuslaitoksilla. Entä kuinka monesta yliopistosta löytyy nuorisokirjallisuuden oppituojeja?

Useimmissa yliopistoissa nuorisokirjallisuutta ei pidetä hyväksyttävänä tutkimusalueena, toisissa sitä ainoastaan vaivoin siedetään (usein yksittäisten tutkijoiden päähänpintymänä). Sitä siedetään kuitenkin yleensä vain silloin, jos tutkija on jo kunnostautunut jollakin muulla tutkimusalueella. Lainataksemme Maurice Sendakin sanoja lastenkirjojen kuvituksesta hänelle myönnetyn palkinnon vastaanottotilaisuudessa (Sendakin isä kysyi tällöin pojaltaan, sallittaisiinko tämän nyt kuvittaa "oikeita" kirjoja) voimme todeta, että tutkijan "sallitaan" perehtyä lastenkirjoihin joko koska hän ei ole erityisen arvostettu tai koska hän on jo saanut tunnustusta aikuisten kirjallisuuden tutkijana. Tunnetun amerikkalaisen sanonnan "julkaise tai tuhoudu" voi hyvin muuttaa muotoon "julkaise jollakin muulla alalla kuin nuorisokirjallisuus, jollet halua tuhoutua".

Useimmille yliopistoille jo pelkkä nuorisokirjallisuuden vaivalloinen sietäminen on liikaa. Kuinka moni tunnettu amerikkalainen yliopisto tarjoaa opetusohjelmassaan nuorisokirjallisuuden kursseja, puhumattakaan kokonaisista nuorisokirjallisuuden koulutusohjelmista? Ne voi tosiaan laskea yhden käden sormilla. Niihin, jotka tunnustautuvat nuorisokirjallisuuden tutkijoiksi, suhtaudutaan epäillen "onpa kivaa" -kommenttien säestyksellä. Useimpien akateemisten tutkijoiden mielestä nuorisokirjallisuus on "hellyttävää" tai "kivaa", mutta ei mitenkään vakavasti otettava tutkimusalue.

En halua mitenkään väittää, ettei nuorisokirjallisuus olisi "kivaa" tai "hellyttävää". Väittäisin jopa, että se on useimmissa tapauksissa elävämpää kuin moderni aikuisten kirjallisuus. Tämä näkökulma ei kuitenkaan ole tärkeintä. Nuorisokirjallisuuden tarjoamien tieteellisten tutkimusmahdollisuuksien kannalta on täysin yhdentekevää, pidämmekö me tästä kirjallisuudesta vaiko emme.

Ehdotan, että muutamme perusteellisesti postulaattiamme nuorisokirjallisuuden tutkimuksesta. Sen ei mielestäni enää pitäisi perustua arvon arviointiin, koska sellainen lähtökohta on tieteellisesti hedelmätön. Jo pelkän luonteensa takia arvioivat kysymykset rajoittavat tutkimuksen liikkuma-alaa, ja nuorisokirjallisuudessa ne voivat jopa aiheuttaa sekaannusta. Arvioivien kysymysten esittämisen sijasta nuorisokirjallisuutta tulisi mielestäni tutkia tieteellisin keinoin kirjallisuuden tai mieluummin kulttuurin ilmiönä. On siis tullut aika vapauttaa nuorisokirjallisuus kasvatustieteiden ja perinteisen kirjallisuustutkimuksen kahleista ja tarkastella sitä sen sijaan poetiikan ilmiönä.

Jotta tutkimus vapautuisi aikaisemmista rajoituksistaan ja jotta uudet ja erilaiset kysymykset pääsisivät esiin, on välttämätöntä toteuttaa kaksi perusteellista muutosta: ensinnäkin tutkijoiden on oltava valmiita pitämään nuorisokirjallisuutta hyväksyttävänä tutkimusalueena, ja toiseksi heidän on nähtävä se kirjallisuutena sinänsä, eli kirjallisuusjärjestelmän osana. Tämä ei suinkaan merkitse sitä, että myös tekstien arvioimisen on muututtava. Nuorisokirjallisuutta voi pitää joko korkeatasoisena tai hyvin huonona; kummassakin tapauksessa siitä voi kuitenkin tulla mielenkiintoinen tutkimuskohde. Itse asiassa tekstien arviointi ei ole ristiriidassa tekstien kuvauksen ja analyysin kanssa (eikä sen pidäkään olla, mikäli tieteellisiä tuloksia halutaan yleensä saavuttaa).

Valitettavasti nuorisokirjallisuuden arvostus ei ole juuri lisääntynyt. On kyllä totta, että tarkasteltaessa nuorisokirjallisuuden tutkimuksen kehitystä viime vuosina havaitaan muutoksia tapahtuneen. Kahden viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana nuorisokirjallisuuden tutkimus on kokenut eräänlaisen renessanssin. Uusia alan kirjoja on julkaistu ja uusia alan lehtiä on perustettu. Alueesta on tullut niin vireä, että saattaisi jopa luulla sen kukoistavan.

Tämän uuden tutkimusalueen kehittyminen on kuitenkin jäänyt tutkijoilta osittain hyödyntämättä. Sen sijaan että he olisivat

soveltaneet kirjallisuustutkimuksen uusimpia saavutuksia tähän uuteen alueeseen, he ovatkin nuorisokirjallisuutta tutkiessaan pitäytyneet tiukasti perinteiseen ja jo aikansa eläneeseen kysymyksenasetteluun, josta suurin osa kuuluu "kirjallisuusarvostelun" luokkaan. "Kirjallisuusarvostelun" lähtökohta on aina ollut normatiivinen, eli tekstistä keskusteltaessa on kriteerinä tekstien arvon arvioiminen. Tämä tutkimustapa pyrkii yleensä analysoimaan tekstejä selvittääkseen niiden kirjallista arvoa. Perehtyessään lastenkirjoihin tutkijat ovat pyrkineet osoittamaan niiden merkityksellisyyden. Tätä pyrkimystä ovat kuitenkin vaikeuttaneet aikuisten kirjallisuuden tiukat normit ja tekstien monimutkaisuus. Siksi useat tutkijat ovat pettyneet nuorisokirjallisuuteen ja ovat olleet taipuvaisia hylkäämään sen. Toisaalta taas monet tutkijat ovat jääneet arvioivien menetelmien ansaan ja yrittäneet epätoivoisesti todistaa oman arviointinsa nuorisokirjallisuudesta järkeväksi ja oikeaksi.

Vain vähän on siis vasta saatu aikaan huolimatta nuorisokirjallisuuden tutkimuksen valtavasta määrästä. Muutamia harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta nuorisokirjallisuutta ovat tutkineet ne, jotka ovat säilyttäneet perinteiset asenteensa tätä kirjallisuutta kohtaan ja pelkästään naamioineet ne uusiin termeihin. Toisaalta nuorisokirjallisuutta tutkineet ovat pyrkineet osoittamaan lastenkirjojen arvon usein vastaavan aikuisten klassikoiden arvoa tai sitten he ovat halunneet tulkita lastenkirjoja tarkkojen lukututkimusten avulla. Kun suhteellisen yksinkertaisia tekstejä on yritetty analysoida erittäin vaikeiden tekstien (esim. Odysseus) vaatimilla menetelmillä, tuloksena on valitettavasti ollut kirjallisuustutkimuksen irvikuva. Suuri osa tutkimuksesta on ollut heikkotasoisista, mikä on entisestään vähentänyt nuorisokirjallisuuden tutkimuksen arvostusta ja vahvistanut sitä vastakohtaisuutta, joka vallitsee "vakavaan" kirjallisuuteen kohdistuvan "vakavan" tutkimuksen ja toisarvoisiin alueisiin, kuten nuorisokirjallisuuteen, kohdistuvan tutkimuksen välillä.

Onko lasten- ja nuortenkirjallisuuden tutkimusmenetelmien sekavuus ollut väistämätöntä? Eikö tätä kirjallisuutta voitaisi tutkia uusien ja ennakkoluulottomien teorioiden avulla? Tähän jälkimmäiseen kysymykseen on vastaus varmasti myönteinen. Olen lisäksi sitä mieltä, että nuorisokirjallisuus tarjoaa erittäin lupaavan alueen semioottiselle tutkimukselle (vaikka semiotiikka itsessään on suhteellisen nuori tieteenala, ainakin läntisessä maailmassa). Tämä johtuu siitä, että mikään toinen alue ei kykene heijastelemaan kulttuurin ongelmia yhtä monipuolisesti kuin lasten- ja nuortenkirjallisuus. Nuorisokirjallisuus on ilmiselvästi tulosta kulttuurin moninaisista rajoituksista ja juuri siksi se mahdollistaa kulttuurimekanismien, -manipuloinnin ja -toiminnan tutkimisen.

Jos nuorisokirjallisuus, kuten vakaasti uskon, todella tarjoaa laajat mahdollisuudet kulttuurin tutkimukseen, niin tutkijoiden tulisi esittää itselleen kaksi kysymystä: miksi nuorisokirjallisuuden tutkimus on ollut syntymästään lähtien toisarvoisessa asemassa, ja onko tästä tilanteesta ulospääsyä? Seuraavassa pyrin tekemään selkoa tästä murheellisesta tilanteesta ja esitän joitakin ratkaisuehdotuksia.

Ainakin yksi tutkimusalue, nimittäin lasten- ja nuortenkirjallisuuden historiallinen tutkimus, on kukoistanut huolimatta koko muun alueen hedelmättömästä tilasta. Historiallinen tutkimus on pystynyt kahden viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana tuottamaan varteenotettavia, jopa loistavia tieteellisiä tuloksia. Syynä tähän kukoistukseen ovat mielestäni olleet tutkimuksissa esitetyt kysymykset ja niissä käytetyt menetelmät. Historiallisella tutkimuksella on ollut käytettävissään jotakin, mikä muilta alueilta on puuttunut: tieteenala, eli selkeä teoreettinen tai semi-teoreettinen käsitejärjestelmä, joka on mahdollistanut korkeatasoisen tutkimuksen. Erona on juuri se että - toisin kuin muut alueet - historiallinen tutkimus on pystynyt uudenlaisen tieteellisen luetteloinnin lisäksi tarjoamaan jotakin hyvin merkittävää: aivan uusia kysymyksiä, jotka ovat suoraan tai epäsuorasti perustuneet teoreettisiin käsitteisiin.

Nuorisokirjallisuuden tutkimuksen nykytilaan on kuitenkin ratkaisevimmin vaikuttanut se, että alan aloittelevat ja vielä epävarmat tutkijat ovat nähneet viisaimmaksi pysyttäytyä hyväksytyssä ja tunnetussa. Tämähän on tuttu ilmiö uusilla tieteenaloilla. Itse asiassa nuorisokirjallisuuden tutkijat ovat pitäytyneet menetelmissä, jotka kirjallisuudentutkimuksessa on jo pääosin hylätty. Siten alue, joka ei ole juuri saavuttanut tunnustusta, on joutunut kirjallisuudentutkimuksen kaikkein kuluneimpien käsitysten vangiksi eikä ole siksi pystynyt tarjoamaan mitään uutta. Tästä on seurannut, että nuorisokirjallisuuden tutkimus on lähes syntymästään saakka ollut vain vaivoin siedetty tutkimusalue kirjallisuustieteen laitoksissa, ja useimmiten se on tunnettu kasvatus- tai kirjastotieteisiin, joissa sitä ei ole juuri kirjallisuudentutkimuksena käsitelty.

Kuten sanottu, tilanteen ei välttämättä tarvitsisi olla näin huono. Itse asiassa uskonkin päinvastaiseen kehitykseen. Semiotiikan avulla nuorisokirjallisuudesta voi tulla uusi ja kiehtova tutkimusalue, sillä semiotiikka mahdollistaa nuorisokirjallisuuden tutkimisen kulttuuri-ilmiönä.

Jotta tämä keskustelu käynnistyisi, on kuitenkin hyväksyttävä se oletamus, että nuorisokirjallisuus on olennainen osa kerrostunutta järjestelmää, jossa jokaisen jäsenen asema määräytyy sosio-kirjallisten rajoitusten perusteella. Siten nuorisokirjallisuus on yhteiskunnan kulttuurielämän olennainen osa, ja ainoastaan sellaisena sitä tulisi analysoida. Tällainen käsitys nuorisokirjallisuudesta edellyttää normatiivisten ja ideologisten kysymysten jättämistä kokonaan huomiotta. Tutkijoiden on hyväksyttävä kuvaileva tarkastelutapa tavanomaisen normatiivisen tarkastelun sijasta. Niinpä tekstien valinta-perusteena ei enää ole niiden arvon arvioiminen, vaan niiden mahdollinen kyky valaista käsiteltävää aihetta. Siten esimerkiksi **Liisa ihmemaassa** -satukirjaa ei valita käsiteltäväksi sen vuoksi, että se on tutkijoiden mielestä "mestariteos", vaan koska sillä on arvoa tutkimuskohteena. Niinpä tätä kuu-

luisaa teosta tutkittaessa voidaan ottaa esille se, miten se on vaikuttanut historiallisten prosessien ymmärtämiseen (esim. fantasian synty lastenkirjallisuudessa) tai normien muuttumiseen.

Tekstianalyysin ja muiden kirjallisen järjestelmän tekijöiden analyysin tarkoituksena tällaisessa viitekehyksessä on kuvata ja selittää tietyn kulttuurissa tapahtuvan kirjallisen ilmiön käyttäytymistä. Lienee tarpeetonta huomauttaa, että tämä lähtökohta sulkee kaikki kasvatukselliset ja psykologiset kysymykset ulkopuolelleen. En kiistä näiden kysymysten merkitystä; ne vain kuuluvat toiselle alueelle, koska niissä ei olla kiinnostuneita tekstistä kirjallisena tuotteena. Niitä tulisikin mieluummin käsitellä eri viitekehyksissä.

Jos tarkastelun kohteena on ihmiskeho, voivat tarkastelun lähtökohdat olla hyvinkin erilaiset. (Lähtökohdana voi olla esimerkiksi psykologia tai biologia, jotka kuitenkin voidaan käsittää myös toisiinsa liittyvinä.) Aivan samoin nuorisokirjallisuutta voidaan tutkia eri tavoilla, joista jokainen tarkastelee asian eri puolia ja herättää siksi erilaisia kysymyksiä.

Seuraavassa joitakin kuvailevan tutkimustavan etuja.

1) Normatiivinen tutkimustapa rajoittaa kysymyksenasettelun ulottuvuutta, mutta lisäksi se tekee tutkijasta kriitikon, jonka tehtävänä on määritellä yleisön maku. Kun tutkijan ei enää tarvitse kantaa tätä taakkaa, hän voi vapaasti keskittyä omaan työhönsä ja jättää kriitikon tehtävät. Yksi kulttuurin vahvimpia tekijöitä on kriitikon valta, sillä kriitikko ohjaillee yhteiskunnan käsityksiä kulttuurin tuotteista. Kriitikko kirjoittaa kirja-arvosteluja, lukee käsikirjoituksia ja käyttää tiedotusvälineitä, ja näin hän pystyy ratkaisevasti vaikuttamaan siihen, miten yleisö suhtautuu erilaisiin kulttuuritoimintoihin, kuten esimerkiksi nuorisokirjallisuuteen. Yleisön maun muovaaminen ei ole yksinkertaista eikä helppoa, mutta missään tapauksessa se ei myöskään ole tutkijoiden tehtävä, vaan kuuluu aivan toiseen kulttuuritoiminnan alueeseen.

Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteivät tutkijat kulttuurista kiinnostuneina voisi ratkaisevasti vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen. Se ei myöskään merkitse sitä, etteivät tutkijat voisi kuvailla ja selvittää tätä prosessia. Kysymys on ainoastaan siitä, että tutkijan ja kriitikon rooleja ei saisi sekoittaa toisiinsa. Tutkijat eivät lastenkirjoja lukiessaan kuvittele olevansa lapsia, ja siispä heidän ei myöskään tulisi kuvitella olevansa kirjallisuusarvostelijoita, vaan omistautua nuorisokirjallisuuden tieteelliselle tutkimukselle.

2) Kuvailevan tutkimustavan omaksuminen helpottaa tutkijan työtä, koska silloin hänellä ei ole (usein väärin perusteltua) tarvetta osoittaa tekstien kirjallista arvoa, vaan hän voi punnita tekstejä sen mukaan, miten arvokkaita ne ovat tutkimuskohteina.

3) Kaikkein tärkeintä on, että kuvaileva tarkastelutapa tekee tutkijalle mahdolliseksi esittää lähes rajattomasti uusia kysymyksiä. Mielestäni tämä viimeinen kohta on erittäin tärkeä tieteellisen tutkimustyön elinvoimaisuuden kannalta, minkä tietenkin jo useatkin tieteenfilosofit ovat todenneet. Kun jokin tieteenala toistaa samat kysymykset yhä uudelleen ja uudelleen, se imee helposti itsensä kuiviin hyvin lyhyessä ajassa. Juuri uusien kysymysten potentiaali varmistaa tieteenalan elinvoimaisuuden, ja kulttuurisemiotiikka on nimenomaan tällä tavoin elävää. Sitä paitsi semiotiikka kannustaa tutkijoita esittämään uusia ja virikkeitä antavia kysymyksiä. Tässä suhteessa mahdollisuudet ovat mielestäni valtavat, ja tässä yhteydessä niistä voidaankin esittää vain pieni osa.

Tyhjentävä kuvaus nuorisokirjallisuuden semiotiikan piilevistä mahdollisuuksista ei ole pelkästään aikaa vievää; se on valitettavasti myös mahdotonta, koska alueen tutkimus on vasta alullaan. Silti joitakin tutkimuksen suuntaviivoja voidaan esittää, koska kulttuurisemiotiikka on jo yltänyt huomattaviin tuloksiin ja koska, mikä on vieläkin tärkeämpää, varsin monet tutkijat (mm. Brockman, Brüggeman, MacLeod, Pickering, Stewart

ja Thwaite) ovat itse asiassa tehneet semioottista tutkimusta määrittelemättä kuitenkaan työtään semioottiseksi. Tässä mielessä heidän työtään voisi verrata Molièren näytelmään **Porvari aatelismiehenä**, joka on proosaa, vaikkei sitä aikanaan juuri proosaksi mielletty.

Kulttuurisemiotiikan lähtökohtana on kulttuurin ymmärtäminen yhteiskunnallisesti toisiinsa liittyvien merkkijärjestelmien kokonaisuudeksi. Kaikki merkkijärjestelmät ovat autonomisia (eli niillä on oma mekanisminsa); samalla ne kuitenkin liittyvät toisiin kulttuurin järjestelmiin eri tavoin, jotka sitten määrittelevät niiden aseman ja toiminnan kulttuurin koko hierarkiassa. Tässä käsitteellisessä kehyksessä nuorisokirjallisuus ymmärretään yhtenä merkkien monijärjestelmän osana, joka ylläpitää monimutkaista suhdeverkostoa toisten järjestelmien kanssa ja jonka kehitysprosesseja tämä suhdeverkosto määrittelee.

Jos nuorisokirjallisuus ymmärretään merkkien monijärjestelmän osana, sitä voi tutkia laajimmassa mahdollisissa yhteyksissä. Tutkimuskohteena voivat olla nuorisokirjallisuuden moninaiset suhteet yhteiskunnallisiin, kirjallisiin ja kasvatuksellisiin normeihin. Näin voidaan tuoda esiin uusia mahdollisuuksia tutkia nuorisokirjallisuutta eri näkökulmista. Hyvin laajojakin kysymyksiä voidaan ottaa esille: kuka on kulttuurillisesti vastuussa nuorisokirjallisuudesta yhteiskunnan kirjallisena tuotteena, tai kuinka nuorisokirjallisuuden toimintaa voidaan ymmärtää erilaisten kulttuurin rajoitusten tuloksena, tai minkälaisessa kulttuurikontekstissa nuorisokirjallisuus on kehittynyt, mitkä ovat kulttuurin käsitteiden, kuvien ja tietoisuuden sekä lapsille tuotettujen tekstien väliset suhteet jne.

Tämän käsitteellisen kehyksen ansiosta on mahdollista pohtia nuorisokirjallisuuden toimintaa hyvin monimutkaisistakin näkökulmista sekä esittää erilaisia uusia kysymyksiä. Näitä kysymyksiä on useita: Miksi nuorisokirjallisuus, toisin kuin aikuisten kirjallisuus, on ajateltu samalla kertaa sekä kas-

vatus- että kirjallisuusjärjestelmän osaksi? Mitä seurauksia tästä kaksinaisesta tehtävästä on? Mitkä ovat sen vaikutukset nuorisokirjallisuuden kehitykseen, rakenteeseen, tekstivaihtoehtoihin, lukijoihin ja kirjoittajiin? Miten ja missä määrin käsitykset lapsuudesta määräävät lapsille tarkoitettujen tekstien luonteen poeettisten normien tasolla? Vaikuttavatko ne myös siihen, miten lapsille tarkoitettut tekstit hyväksytään "sivistyneistön" keskuudessa? Kuinka lastenkirjojen kirjoittajat ottavat nämä yhteiskunnalliset ja poeettiset vaatimukset huomioon tekstejä tuottaessaan?

Näihin kysymyksiin vastaaminen edellyttää sitä, että meidän on kuvailtava ja analysoitava nuorisokirjallisuuden aseman kokonaismerkitystä kulttuurissa. Tällöin käy selväksi, että nuorisokirjallisuuden tuottamiseen liittyvät prosessit ja toimintatavat eivät ole sattumanvaraisia tai staattisia. Pikemminkin niitä voidaan luonnehtia selitettävissä oleviksi ja dynaamiseksi prosesseiksi, jotka ovat hallinneet nuorisokirjallisuuden historiaa ja kehitystä alusta lähtien.

Tarkastellaanpa esimerkiksi sitä, miten lapsuudenkäsityksen luominen ja lapsille tarkoitettut tekstit kytkeytyvät toisiinsa. Kuten tunnettua, Ariès julkaisi 1960-luvun alussa loistavan tutkimuksensa lapsuudenkäsityksen kehittymisestä länsimaisessa yhteiskunnassa ja tämän käsityksen muuttumisesta vuosisatojen kuluessa. Tämä tutkimus on sittemmin joutunut kiistanalaiseksi, ja epäilemättä se kaipaakin joitakin muutoksia. Silti siitä on tullut välttämätön apu jokaiselle kulttuurin mekanismista kiinnostuneelle tutkijalle, vaikka tutkija olisikin eri mieltä sen kanssa. Myöskään nuorisokirjallisuuden tutkimuksella ei ole varaa jättää Arièsin tutkimusta huomiotta, koska se käsittelee yhtä tutkimusalueemme tärkeimmistä osista - vastaanottajaa. Arièsin mukaan vastaanottaja on muuttunut hyvin paljon juuri sen vuoksi, että käsitykset hänestä ovat vaihdelleet niin suuresti eri aikakausina.

Meidän nuorisokirjallisuuden tutkijoiden on pohdittava sitä,

kuinka käyttää hyödyksi tällaisen kulttuurihistoriallisen tutkimuksen tuloksia, eli kuinka tehdä niistä relevantteja. Itse asiassahan juuri se, että teoria tekee mahdollisimman monista kysymyksistä relevantteja, takaa kyseisen teorian joustavuuden ja säilymisen.

Semiotiikan kehys antaa tilaa tällaisille kysymyksille, koska sen perusolettamuksena on, että erilaisten kulttuurijärjestelmien välillä vallitsee tietty suhde. Siten on esimerkiksi mahdollista tutkia lastenkirjallisuuden lapsikuvien ja yhteiskunnan lapsuudenkäsityksen suhdetta. Kirjallisten tekstien lapsikuvausta tutkittaessa voi esittää kysymyksen, ovatko erilaiset lapsen luonnehdinnat tulosta siitä, että lapsen asema yhteiskunnassa ymmärretään niin eri tavoin. Tutkimuksen kohteena voi myös olla tietyssä yhteiskunnassa vallitseva lapsikäsitelmä ja tämän yhteiskunnan lapsilleen tuottamien tekstien luonne.

Jotkut kysymykset saattavat kuulostaa niin itsestäänselviltä, että tekee melkein mieli kysyä, onko koko semiotiikka vain paljon melua tyhjästä. Minun mielestäni kysymykset saattavat kuulostaa loogisilta ja relevanteilta, mutta ne eivät suinkaan ole itsestäänselviä. Tosiasiassa niitä on käsitelty tuskin lainkaan, sillä ei ole ollut niiden esittämisen mahdollistavaa kehystä.

Palataan vielä kysymykseen lapsuudenkäsityksen syntymisen ja lapsille tarkoitettujen tekstien välisestä yhteydestä. Ariësin kuuluisa tutkimus on erittäin hyödyllinen esimerkiksi selvittäessä lapsuudenkäsityksen syntymisen ja lastenkirjallisuuden ilmaantumisen välistä yhteyttä. Lastenkirjallisuuden ymmärtäminen opetusjärjestelmän piiriin kuuluvaksi ilmiöksi johtaa tutkijat perehtymään kasvatusmalleihin ja niiden tehtävään lapsille tarkoitettujen tekstien kehityksessä. Se tekee myös mahdolliseksi selittää tekstien yksityiskohdat muuttuvien lapsi- ja lapsuudenkäsitysten perusteella.

Ennen kuin käsittelen lyhyesti tätä kysymystä, haluaisin huomauttaa, että semioottisen tieteenalan suurena etuna on sen kunnianhimoinen pyrkimys esittää lähes rajattomia näkökulmia; vastausten suhteen se on kuitenkin hyvin vaatimaton. Tämä tieteenala ei pyri saavuttamaan vastausmonopolia. Päinvastoin: jo pelkän luonteensa takia se lähes kokonaan estää kaikki yksinkertaiset ja yksipuoliset vastaukset. Siten myös lapsuudenkäsityksen ja lapsille tarkoitettujen tekstien välistä yhteyttä selvitetessä tutkimus pyrkii valottamaan uusista näkökulmista tiettyjä ilmiöitä, tässä tapauksessa muuttuvista lapsuudenkäsityksistä lähtöisin olevia tekstin yksityiskohtia. Tutkimus ei kuitenkaan pyri täydellisesti selittämään näitä ilmiöitä.

Otetaanpa esimerkiksi sadut. Kaikille ovat tuttuja satujen mielenkiintoiset kansanperinteeseen liittyvät asiat, samoin kuin lapsille tarkoitettujen satujen muutokset. Lyhyesti sanottuna on tapahtunut kaksi huomattavaa muutosta: ensimmäinen koskee satujen asemaa kulttuurissa ja toinen sitä, millaiset sadut on katsottu lapsille sopiviksi.

Kuten tunnettua, satuja pidettiin sopivana aikuisten lukemistona ennen kuin ne päättyivät lastenkamariin. Satujen muuttuessa lasten lukemistoksi niihin tuli myös tekstuaalisia muutoksia. Tiettyjä elementtejä ei enää pidetty lapsille sopivina ja ne oli joko poistettava tai korvattava uusilla. Satuja on muokattu ja jälleen muokattu lapsia varten. Näitä sekä satujen asemassa että niiden tekstikomponenteissa tapahtuneita muutoksia ei voi selittää pelkästään yhteiskunnan muuttuvilla lapsuudenkäsityksillä. Jotkut muutokset ovat tulosta kirjallisuuden dynamiikasta, aikuisten kirjallisuuden normien muutoksista jne. On kuitenkin myös tekstuaalisia muutoksia, jotka selittyvät yhteiskunnan muuttuneilla käsityksillä. On esimerkiksi helppo nähdä, että kasvatusteorioissa omaksuttu uusi asenne mielikuvitusta kohtaan ja lasten fantasiakirjallisuuden syntyminen ovat yhteydessä toisiinsa. Lisäksi eräät toiset tekstuaaliset muutokset, kuten tiettyjen asioiden (väkivalta, seksi, julmuus) poistaminen tai uudelleentuleminen eri vuosi-

kymmeninä, voidaan myös hyvin selittää yhteiskunnan muuttuneilla lapsuudenkäsityksillä. Kun yhteiskunnassa - eli tarkemmin sanottuna kasvatustajärjestelmässä - ollaan sitä mieltä, että lasten saattaminen väkivallalle alttiiksi tekee heistä väkivaltaisista, ainakin virallisesta lastenkirjallisuudesta pyritään poistamaan kaikki väkivaltaan viittaava. Kun taas päinvastainen käsitys on vallalla, eli kun väkivaltaan tutustumisen uskotaan tekevän lapsista vähemmän aggressiivisia, nämä elementit ilmestyvät uudelleen lastenkirjoihin. Siksi on olemassa satoja versioita **Punahilkasta**, ja jokainen niistä edustaa erilaista lapsi- ja lapsuudenkäsitystä. Haluan tässä yhteydessä korostaa seuraavaa: kysymys ei ole siitä, onko tekstin muokkaaminen hyvä tai huono asia, tai mistämuunnelmasta itse kukin pitää eniten. Tämä on mielestäni makuasia. Kyse on tekstin manipuloinnista ja tuottamisesta, sen kuvaamisesta ja selittämisestä. Kuten jo aikaisemmin totesin, tietoisuus lasten tarpeista ja tämän tietoisuuden luonne ovat määränneet sen, mikä on sopivaa lasten luettavaksi ja mikä ei (tämä selittää satujen sisällyttämisen lastenkirjallisuuteen ja toisaalta niiden poistamisen sieltä). Sattumanvaraista ei ole myöskään ollut se, millaisia satuja julkaistaan. Sen ovat paljolti määränneet tiettyjen elementtien hyväksyminen lapsille sopivina ja tiettyjen hylkääminen heille sopimattomina.

Lyhyt satuesimerkkini antanee jonkinlaisen käsityksen siitä, millaisia tutkimusmahdollisuuksia nuorisokirjallisuuden semiotiikka tarjoaa. Ne ovat vain yksi tie nuorisokirjallisuuden monien polkujen verkostossa. Kulttuurisemiotiikka auttaa meitä kulkemaan vaivattomasti sankassa metsässä ja, vaikka paha susi meitä uhkaakin, löydämme sinisen linnun ja turvallisen polun lastenkirjojen valtakuntaan.

Yksinkertaisemmin ilmaistuna voi sanoa, että on tullut aika vapauttaa nuorisokirjallisuus menneisyyden rajoista. Asetta-kaamme se kirjallisuustutkimuksen eturintamaan ja suunnatkaamme kohti uutta, parempaa tulevaisuutta.

Kirjallisuus:

- Ariès, Philippe, 1962. **Centuries of Childhood**. London.
- Brockman, Bennett H., 1982. "Robin Hood and the Invention of Children's Literature". **Children's Literature**, 10, 1 - 17.
- Brüggemann, Theodor, 1985. "Das Bild des Juden in der Kinder- und Jugendliteratur von 1750 - 1850", in Peticha, Heinrich (Hrsg.) 1985. **Das Bild des Juden in der Volks- und Jugendliteratur vom 18 Jahrhundert bis 1945**. Schriftenreihe der deutschen Akademie für Kinder- und Jugendliteratur. Volkach, 61 - 83, 143 - 178.
- Even-Zohar, Itamar, 1978. **Papers in Historical Poetics**. Tel Aviv: Porter Institute for Poetics and Semiotics, Tel Aviv University Press.
- MacLeod, Anne Scott, 1975. **A Moral Tale**. Hamden, Conn.: Archon Books.
- Pickering, Samuel F. Jr., 1981. **John Locke and Children's Books in Eighteenth-Century England**. Knoxville: University of Tennessee Press.
- Stewart, Susan, 1979. **Nonsense**. Baltimore, Johns Hopkins University Press.
- Thwaite, Mary F., 1972. **From Primer to Pleasure**. London: Library Association.

Zohar Shavit

SEMIOTICS OF CHILDREN'S LITERATURE - NEW HORIZONS**Summary**

If we look at the status of children's literature research in the Western world today and if we are quite honest with ourselves, we must conclude that this status is rather poor. In most cases children's literature is not accepted as a field of research, in others it is only barely tolerated as someone's personal caprice. However, it is usually tolerated only if

one has already proved academically qualified in some other field than children's literature.

I believe that the time has arrived to release children's literature from the tight framework of pedagogics and education; instead, children's literature should be discussed within the framework of poetics. I am also convinced that the poor state of affairs in the research of this field is by no means necessary.

Children's literature has been held in low esteem mainly because of two factors: first, the cultural conception of childhood in society and the attitude towards children's literature resulting from it; and secondly, the traditional use of evaluative criteria in the selection of objects for research. In the last two decades a new interest in children's literature has arisen. Unfortunately the fact that a new field of research is in the process of developing has not been fully exploited by its scholars.

I believe children's literature to be a most fascinating field for semiotic research. The reason for this is that there is nothing like children's literature that would be so distinctly the result of various cultural constraints, and no other literature can offer such an opportunity of inquiring into the mechanism of culture, cultural manipulation and cultural procedures.

It should be noted here, however, that there is one field of children's literature research which has indeed flourished in spite of the sterile state of the entire field. I refer here to the historical study of children's literature which has managed to yield solid and even brilliant scholarly works in the last two decades.

A certain postulate must be accepted as the basis for research. The basis for such a discussion is the assumption that children's literature is an integral part of a stratified system

in which the position of each member is determined by socio-literary constraints. The analysis of the text is devoted to the description and analysis of the behavior of a certain literary phenomenon in culture. It does not endeavour to judge the text.

Semiotics of culture assumes that culture is composed of socially interrelated systems of signs; each one of these systems is automatic (i.e. has its own mechanism) and at the same time relates to other systems in culture in various ways which determine its status and functioning in the cultural hierarchy. Hence children's literature is understood as one component in a multi-system of signs, which maintains a complicated net of relationships with other systems. Its developmental processes are determined by these relations.

Let us look at the question of the linkage between the creation of the notion of childhood and the texts for the child. For example, we can say that two major changes took place in fairy-tales: one has to do with the status of fairy-tales in culture and the other with what sort of fairy-tales were considered appropriate for children. These changes in the status as well as textual components cannot be entirely accounted for by the changing societal view of childhood. Some changes result from literary dynamics or they may be caused by changes in the literary norms of adult literature, etc.